

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ישראל וגר בחצר ומת הגר

(ע' ב') **תניא**: ישראל וגר שרויין במגורה אחת (וחלוקה בחדרים, והיה לכל אחד פתחו בחצר, ואוסרים זה על זה. ועירבו), ומת גר (בלא יורשים) -

(ע"א א') (אם מת) מבעוד יום אע"פ שלא החזיק ישראל אחר בנכסיו (מבעוד יום, אלא רק משחשיכה), אוסר (כיוון שהיה יכול להחזיק מבעוד יום, נמצאת רשות זו תלויה ועומדת, ולא נחשב הותר למקצת שבת²).

(אם מת) משחשיכה (שכבר קנה עירוב), אע"פ שהחזיק ישראל אחר משחשיכה, אינו אוסר (כיוון שלא היה יכול להחזיק מבעוד יום, והותר למקצת שבת).

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שע"א)

ה. ישראל וגר שהיו דרים בחצר, ומת הגר מבעוד יום והחזיק ישראל אחר בנכסיו, אפלו לא החזיק עד שחשכה, אוסר עד שיבטל רשותו כשאר יורש. מת משחשכה, אין המחזיק אוסר, שבהתר הראשון עומד.

ביטול רשות בשבת

(ס"ט ב') (המשך משנה): מאימתי נותנין רשות? (1) בית שמאי אומרים: מבעוד יום. (2) ובית הלל אומרים: (אף) משחשיכה.

(ע"א א') (ומבאר) בית שמאי סברי ביטול רשות, מיקנא רשותא הוא, ומיקנא רשותא בשבת אסור (שדומה למקח וממכר). ובית הלל סברי אסתלוקי רשותא בעלמא הוא (כהפקר), ואיסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי.

שיטות הראשונים

מאימתי נותנים רשות: הלכה כבית הלל, שמותר לבטל אף משחשיכה. וכן פסק השו"ע³.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שפ)

א. אחד מבני החצר ששכח ולא ערב עם האחרים, אוסר עליהם. מה תקנתם, יבטל להם רשותו, שיאמר: רשותי מבטלת לכם או קנויה לכם. ואין צריך לקנות בקנין סודר. ויכול לבטל אף משתחשך...

1. על פי חסורי מחסרה שעושה הגמרא, ושלא כמשמעות לשונה הפשוטה של הברייתא.
2. ולרב נחמן הסובר יורש יכול לבטל רשות, גם הזוכה מגר, הנחשב כירשו, אוסר רק אם אינו מבטל. אבל אם מבטל, אינו אוסר. גמרא. וכן פסק הרמב"ם (הל' עירובין ב,ח).
3. או"ח שפ"א, ועיין ביה"ל (ד"ה אף משתחשך). וכן ראה ביה"ל (שע"א, ד, ד"ה כל זמן). וחזו"א (או"ח סי' פח, ס"ק ה). מקורות - רמב"ם (הל' עירובין ב,ב).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שכנים שהיו שותפים במאכל האם מועיל כשיתוף

הקדמה: "שיתופי מבואות" לחצרות המבוי, אפשר לעשות בכל סוגי האוכלים (משנה לעיל כ"ו א), ו"עירובי חצרות" לבתי החצר, רק בפת (ברייתא להלן, ע"א ב). המשנה נוקטת כאן לשון "עירוב", וכוונתה ל"שיתוף"⁴.

(ע"א א') משנה: בעל הבית שהיה שותף לשכניו (שבמבוי לשם שותפות בעלמא, ולא לשם שיתוף) - (1) לזה ביין ולזה ביין, אינן צריכין לערב. לזה ביין ולזה בשמן, צריכין לערב (שאינן זה שיתוף אחד, ואין יכול לסמוך עליו שהרי חלוק בשני כלים). (2) רבי שמעון אומר: אחד זה ואחד זה, אינן צריכין לערב.

אמר רב (בביאור דברי ת"ק): ובכלי אחד (כשהינות מעורבים בכלי אחד. אבל בשני כלים, לא⁵).

אמר רבא: דייקא נמי, דקתני לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב. אי אמרת בשלמא, רישא בכלי אחד וסיפא בשני כלים, שפיר. אלא אי אמרת רישא בשני כלים וסיפא בשני כלים, מה לי יין ויין מה לי יין ושמן?!

שיטות הראשונים

בעל הבית שהיה שותף לשכניו: כתב הר"ן דקמ"ל בלא נשתתפו לשם עירוב אלא לשם שותפות בעלמא, חשבינן ליה כאילו נשתתפו לשם עירוב⁶. והמאירי כתב, שצריכים לכוין בלבם שיהא שיתוף הסחורה עולה להם לשיתוף מבוי⁷.

לזה ביין ולזה ביין וכו': דעת הטור שבעל הבית שהיה שותף עם שכניו בסחורה, אפילו זה ביין וזה בשמן, אין צריכין לערב, אפילו לא נשתתפו לשם עירוב, ובלבד שיהא הכל בכלי אחד⁸. והרשב"א פירש בדעת ת"ק, שיין ושמן, אפילו בכלי אחד אינו מועיל (שכל שאינו ראוי לערבן ביחד, אינו חיבור). דתרתני בעינן, מין אחד בכלי אחד. ופסק כן. וכן פסק הרמב"ם. וכן דעת האור זרוע והמאירי⁹. והרי"ף והרא"ש כתבו המשנה כצורתה¹⁰. והרמ"א¹¹ פסק כהטור.

⁴ מאירי (בית הבחירה, ד"ה המשנה החמישית), מגיד משנה (הל' עירובין ה,א). ראה רמב"ם (פיה"מ), רש"י ורבינו יהונתן.

⁵ ואף על גב דאמרי בית הלל בפרק מי שהוציאווהו (מ"ט א'): עירוב הנתון בשני כלים כשר, התם הוא דמעיקרא לשם עירוב גבו ומליוה למנא ואייתר; אבל הכא, דלאו לשם שיתוף הוה, בכלי אחד, אין, בשני כלים, לא. רש"י.

⁶ וכן מבואר ברמב"ם (הל' עירובין ה,א), וברוב הראשונים.

⁷ וחל הדבר מדין ברירה, שכל שכיונו בה לשם עירוב, הוברר הדבר שזהו חלק פלוני וזהו חלק פלוני. שכל בדברנן יש ברירה. מקורות - ר"ן (חי' ע"א א', על המשנה). מאירי (בית הבחירה, ד"ה המשנה החמישית).

⁸ הב"י (או"ח שס"ט-י בסופו) ביאר שהטור פסק כרבי שמעון, משום דאמרינן בפרק מי שהוציאווהו (מ"ו א') הלכה כדברי המיקל בעירוב, ואפילו יחיד במקום רבים (וכעין זה ביאר הגר"א, שפוג, ס"ק יא, אלא שכתב שהוא אליבא דרב יוסף, שלא הובא כאן, וצ"ב, ראה דמשק אליעזר). והב"ח ביאר שבחצר שבמבוי אחד, לתנא קמא נמי בכלי אחד, אפילו לזה ביין ולזה בשמן, אין צריך לערב. ובשני כלים, אפילו ביין ויין צריכין לערב. והוא כפירוש ראשון שבריטב"א (ע"א א', ד"ה אמר אביי, עיי"ש).

⁹ וכתב הריטב"א: והני אמוראי דשמעתין (רבה ורב יוסף) לא פליגי, אלא דמר מוקים מתניתין הכי ומר מוקים מתניתין הכי, ורבנן אפילו ביין ושמן בכלי אחד אסרי, וקיי"ל כותיהו. ואע"פ שהלכה כדברי המיקל בעירוב ואפילו יחיד במקום רבים, שאני הכא דתליא פלוגתייהו בפלוגתא דהתם דגבי טבול יום והתם כרבנן קי"ל.

¹⁰ וכתב הב"י (או"ח שס"ט-י) שנראה שסמכו על מה שכתבו בפרק מי שהוציאווהו הלכה כדברי המיקל בעירוב, ואפילו יחיד במקום רבים.

¹¹ או"ח שפוג, וכתב בב"ה"ל (או"ח שפוג, ד"ה לזה) שאפילו לדעת הטור, דווקא יין ושמן, דאף על גב דשני מינים הם, על כל פנים מתערבי (וכרבי יוחנן בן נורי דאמר שניהם חיברים זה לזה ואם נגע טבול יום ביין פסל השמן), אבל אין הדין כן ביבש (כגון פת ופת)

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שפז)

ג. כָּכֵל מְשַׁפְּטֵי עֲרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְשַׁעֲרוֹ, וְשֵׁאֲשֶׁתּוֹ מְעַרְבֵת בְּשִׁבְלּוֹ, וְשִׁמְעָרְבִין שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ אִם אֵין הַבַּיִת פְּתוּחַ אֶלָּא לְחֶצֶר אַחַת, וְשִׁקְטָן יָכוֹל לְגַבּוֹתוֹ, וְשִׁיכוֹל אֶחָד לְזִכּוֹת לְכֻלָּם (וְשֵׁאִם הָיוּ שְׁתַּפְּיִן אֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרֵב) כֶּף דִּינֵי שְׁתוּף.
הגה: וְאֶפְלוּ הָיָה מְשַׁתֵּף עִם שְׁכֵנָיו בְּסַחוּרָה, לְזֶה בֵּינָן וְלְזֶה בְּשִׁמּוֹן, אֵין צָרִיךְ לְהַשְׁתַּתֵּף; וְהוּא שִׁיְהִיָּה בְּכָלִי אֶחָד (טור סי' שס"ו).

אם סומכים על שיתוף במקום עירוב

הקדמה: יש שלושה סוגי עירוב: **עירוב חצרות** - להתיר טלטול בין הבתים לחצר. **עירוב בין חצרות** - להתיר טלטול בין חצר לחצר דרך פתחים שביניהם. **שיתוף מבואות** - להתיר טלטול בין החצרות דרך המבוי.

(ע"א ב') **תניא:** מערבין בחצרות בפת (בלבד), ואם רצו לערב ביין, אין מערבין¹². משתתפין במבוי (גם) ביין (והוא הדין שאר מאכל)¹³, ואם רצו להשתתף בפת משתתפין.

(המשך הברייתא: (4) מערבין בחצרות ומשתתפין במבוי, שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות, שיאמרו אבותינו לא עירבו. דברי רבי מאיר. (2) וחכמים אומרים: או מערבין או משתתפין (ואפשר לסמוך על אחד במקום השני).

פליגי בה רבי נחומי ורבה: (1) חד אמר: בפת דכולי עלמא לא פליגי דבחדא סגי (עירוב או שיתוף¹⁴), כי פליגי ביין¹⁵. (2) וחד אמר: ביין דכולי עלמא לא פליגי דבעינן תרתי (גם עירוב וגם שיתוף), כי פליגי בפת¹⁶.

(4) א"ר יהודה אמר רב: הלכה כר"מ (ומורים לרבים להחמיר כרבי מאיר לעשות עירוב ושיתוף).

(2) ורב הונא אמר: מנהג כרבי מאיר (ומורים רק ליחיד הבא לשאול).

(3) ורבי יוחנן אמר: נהגו העם כרבי מאיר (ואין מורים, אבל אם עשה מעשה, אין מוחים¹⁷).

שארין מתערב כלל. אמנם במשנ"ב (ס"ק טז) כתב **דרוב הפוסקים חולקים על פסק הרמ"א**. וכתב בביה"ל (ד"ה לזה) שכן הסכים גאון יעקב לחולקים.

מקורות - רמב"ם (הל' עירובין ה,א). אור זרוע (הל' עירובין, סי' קעא). רשב"א (ח' ע"א א', ד"ה א'; עבוה"ק, בית נתיבות, ד, ב בסופו). מאירי (ע"א א', ד"ה לזה ביין). טור (או"ח סי' שסו).

¹² דעירוב משום דירה הוא, לערב דירתן לעשותן אחת, כדאמר בפרק מי שהוציאווהו (מ"ט א'), ודירתו של אדם אינו נמשך אחר היין, אלא אחר פיתו. רש"י.

¹³ דשיתוף דמבוי אינו אלא לשותף רשות החצירות שבמבוי, ולא רשות הבתים, וחצר לאו בית דירה הוא. וכל שכן פת דחשיב טפי. רש"י.

¹⁴ דהא פת חזי הכא והכא, ובין למר ובין למר סומכין על שיתוף במקום עירוב. רש"י.

¹⁵ כשנשתתפו ביין במבוי, דלרבי מאיר לא סמכין עליה בעירובי חצירות, דאין מערבין לחצירות ביין; ולרבנן שרי, ואף על גב דדין בחצר לא חזי, מגו דחזי למלתיה בשיתוף, סמכין עליה בחצר, דמודית לן דסומכין על שיתוף במקום עירוב, ותרווייהו אית להו דסומכין במבוי על עירובי חצירות, שהוא לעולם של פת. רש"י.

¹⁶ ופליגי בין בשיתוף בין בעירוב, דלרבי מאיר אין סומכין על זה במקום זה. רש"י.

¹⁷ הקשו בתוספות (ד"ה נהגו) א"כ מאי אשמעינן הכא רבי יוחנן לומר נהגו, פשיטא דלא מחינן דהא מחמירין ולמה לנו למחות בחומרא; ותירצו משום דאיכא ברכה לבטלה. אי נמי אפילו הוצרכו להביא חמין לצורך מילה דרך מבוי, ולא רצו לסמוך על עירוב במקום שיתוף, ואיכא דחויי מצוה - לא מחינן בהו. ריטב"א (ועיין תירוץ נוסף בתוספות).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

ביאור מחלוקת רבי מאיר וחכמים: דעת הריטב"א דפליגי לענין היתר חצרות הפתוחות זו לזו¹⁸, אבל לענין עירובי חצירות שעושין בני החצר שיש בו דיוורן להתיר החצר לעצמה, דכולי עלמא צריך עירובי חצירות וצריך שיתוף מבוי¹⁹. ודעת הרמב"ם והמאירי דאפילו לענין עירוב חצר לעצמה פליגי²⁰. והשו"ע²¹ סתם כרמב"ם. ובשם יש אומרים כריטב"א.

הכרעה במחלוקת רבי נחומי ורבה: הרשב"ד פסק (לחומרא) כמאן דאמר בין כולי עלמא לא פליגי (דותרתי בעינין)²². והרז"ה כתב דהלכה כמאן דאמר בפת כולי עלמא לא פליגי (דבחדא סגי)²³. וכן פסקו הרמב"ם, רשב"א, רא"ש המרדכי לקולא. וכן פסק השו"ע.

הכרעה במחלוקת רבי מאיר וחכמים: דעת הרמב"ם²⁴ ורשב"א שהלכה כרבי מאיר, שאין סומכים על עירוב במקום שיתוף, וכדפסק רב, ומורים לרבים²⁵. והרא"ש, מרדכי והריטב"א פסקו כרבי יוחנן שאמר נהגו העם כרבי מאיר. כלומר מורים כחכמים, שסומכים על שיתוף במקום עירוב אפילו לא נשתתפו אלא ביין, וכן סומכים על עירוב במקום שיתוף. והשו"ע²⁶ פסק כרמב"ם. והרמ"א כתב בשם יש אומרים כרא"ש.

¹⁸ שזה דומה לענין שיתופם במבוי (שגם עירוב חצרות וגם שיתוף מבואות בא להתיר לטלטל מחצר לחצר), אלא שהשיתוף בא לחברם במבוי (להתיר לטלטל מחצר לחצר דרך המבוי), והעירוב בא להשתמש מזו לזו דרך פתחים (להתיר לטלטל מחצר לחצר דרך פתחים). ובזה אמרו רבנן שסומכים על שיתוף במקום עירוב.

¹⁹ וכתב הריטב"א, וכן בדין, שהרי ענין חלוק הוא כל אחד לעצמו (שהשיתוף עניינו לחבר החצרות למבוי. ועירוב חצרות עניינו לחבר הבתים לאותה חצר). והקשו תוספות (ע"ב א', ד"ה בפת) כשעירבו כל החצרות יחד, והניחו עירוב באחד הבתים בחצר, למה לא יועיל למבוי? אטו השם גורם שנקרא עירוב? עיי"ש.

²⁰ ולמאן דאמר דבפת לכולי עלמא בחדא סגי, כל שהשתתפו במבוי בפת, אין צריכים לערב החצרות, אפילו לענין היתר כל חצר לעצמה. כן ביאר הריטב"א דברי הרמב"ם. ובדברי רש"י אפשר לומר לכאורה שסובר כהרמב"ם, אולם בריטב"א (ד"ה מערבין) מפורש לא כן (וראה ב"י, שפז, א, וגר"א, ס"ק ד, ואחרונים).

²¹ או"ח שפז, א. והט"ז (ס"ק א) התקשה בדעת היש אומרים. וכן ראה הגר"א. וכן כתב בביה"ל (ד"ה ויש אומרים) שהב"ח ושאר אחרונים דחו ליש אומרים זה (דהיינו דעת הריטב"א), דסבירא להו דלכולי עלמא סומכין על השיתוף של פת, אפילו אם לא עירב החצר לעצמו. מקורות - רש"י (ע"א ב', ד"ה מערבין); רמב"ם (הל' עירובין א, יט); כן ביארו בדבריו הריטב"א, ד"ה מערבין, והב"י או"ח שפז, א, ד"ה אבל); מאירי (חי' ע"א ב', ד"ה מאי וכו' ועדיין לא התבאר וכו'). ריטב"א (ע"א ב', ד"ה מערבין).

²² חדא דפשטיה דברייתא כך היא בכל ענין. ועוד רב גידל מתרץ לברייתא כוותיה. ועוד דסוגיא דשמעתין לקמן (דף עג א) בענין חמש חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות למבוי כמאן דאמר בפת נמי פליג רבי מאיר. וכן הוכיח מהסוגיא לקמן בכיצד משתתפין (פ"ה ב') דבפת נמי בעי עירוב ובעי שיתוף. עיין ברא"ש.

²³ דפשטיה דברייתא משמע הכי, או משתתפין במה שרגילין להשתתף דהיינו ביין, כדפריך מינה למאן דאמר ביין לא פליגי (ותירוץ הגמרא דיחוי בעלמא). וגם דקיימא לן הלכה כדברי המיקל בעירוב.

²⁴ מש"כ בדעת הרמב"ם שפוסק כר"מ וכמ"ד בפת כו"ע לא פליגי דבחדא סגי, כן כתבו הריטב"א (ע"א ב', ד"ה מערבין) והמאירי (חי' ד"ה והשיטה), וכן ביאר הגר"א (שפז, ס"ק ב). וראה ב"י (שכתב אפשרות נוספת. והגר"א דחאה).

²⁵ כתב הרשב"א שלפסק זה הדעת נוטה, אלא שנהגו לערב בפת ולשתף. ומניחין שתי עוגות בבית שבחצר, אחת משום שיתוף ואחת משום עירוב.

²⁶ או"ח שפז, א. מקורות - רשב"א (עבוה"ק, בית נתיבות, ד, ו). רא"ש (סי' יז). מרדכי (רמז תקיז). ריטב"א (ד"ה ולענין).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומית לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שפז)

א. המשתתפין במבוי צריכים לערב בחצרות תורת ערוב, שהרי אין התינוקות מכירים מה נעשה במבוי. לפיכך אם נשתתפו במבוי בפת, סומכין עליו ואין צריכין לערב בחצרות שהרי התינוקות מכירים בפת. ויש אומרים שאם לא ערבה כל חצר לעצמה, אין סומכין על השתוף; אבל כשכל חצר ערבה לעצמה, ואחר כך נשתתפו במבוי ולא ערבו דרך פתחים שביניהם, מתרים להשתמש בחצרות שבמבוי דרך פתחים שביניהם, שסומכים על שתוף במקום ערוב. ואם ערבו דרך פתחים שביניהם ולא נשתתפו במבוי, מתרות להשתמש החצרות במבוי, שסומכים על ערוב שערבו החצרות דרך פתחים במקום שתוף.

הגה: ויש אומרים דסומכין אשתוף במקום ערוב אפלו לא נשתתפו אלא ביו, וכן סומכין אערוב במקום שתוף (הרא"ש והמרדכי פ' הדר וטור). ולעיל, סי' שס"ו (ס"ז בהג"ה), כתבתי דאנו נוהגין לכתחלה שלא לעשות רק שתוף אחד בקמה; ונראה לי הטעם כי ערוב שלנו שכל אחד מבני החצר נותן לשתוף, הוי כערוב ושתוף ביחד, ולכתחלה אין לעשות יותר. והא שהצריכו שתוף וערוב, הינו בזמן הגמרא שבני החצר לא נתנו לשתוף, רק החצר ערבו ביחד ואחד מבני החצר נותן לשתוף, אבל בכהאי גוונא כלי עלמא אין עושין רק שתוף אחד, ואי עביד יותר וברך עליו הוי ברכה לבטלה (דברי עצמו ותשובת מהר"ם שהביא הבית יוסף).